

GYURKÓ RÓKUS KÜLÖNLEGES RENDELTETÉSŰ LOVASSZÁZADA

Vlagyimir Lyvovics Celtin tábornok — aki a polgárháború első napjaitól a Kotovszkij nevét viselő lovasdandárban, majd később lovashadosztályban szolgált, s harcos életpályáján köz-katonából emelkedett a vezérőrnagyi rangra — mondotta tollba annak a harcos útnak a történetét, melyet ő a Vörös Hadsereg magyar származású katonáival együtt tett meg a Szovjetunió polgárháborújának éveiben.

1918—1919 tele, nehéz tél volt Ukrajnában. Az országot német—osztrák csapatok tartották megszállva. Több városban és kerületben az osztrákokon és németeken kívül a lengyel légionáriusok, az ukrán burzsoá-nacionalista „hajdamákok” és a fehérgárdisták voltak az urak. A fiatal Vörös Hadsereg csapatai az ukrán partizánok és a helyi lakosság támogatásával döntő harcra készültek és különösen sikeresen tevékenykedtek Balta, Voznyeszenszk, Pervomajszk és Ogyessza körzetében, miközben egyik várost a másik után szabadították fel.

A mi seregszoportunk átkelt a Dnyeszteren, elfoglalta Dnyepropetrovszkt (régőbbi nevén Jekatyerinoszlav), majd az ogyesszai irányban működő seregszoport déli irányban fejlesztette ki táamdását. A seregszoport vöröskatonái és parancsnokai között, az oroszok, ukránok és más szovjetunióbeli nemzetiségek mellett, igen sok olyan harcos volt, aki délnyugat Ukrajna területéről, a Kárpátok vidékéről és a Duna völgyéből származott: besszarábiaiak, románok, csehszlovákok és különösen magyarok, akik főleg a lovasosztagokban szolgáltak. Ezek közül a lovas egységek közül többet a Vörös Hadsereg egyik kiváló parancsnoka Grigorij Ivanovszkij Kotovszkij szervezett, 1918 januárjában Tyirazspol városában.

Grigorij Ivanovics Kotovszkijről, aki a Vörös Hadseregben legendáshírű parancsnokká vált, részletesebben kell szólni. Ko-

tovszkij 1881. június 24-én született a Besszarábia kormányzóság kisinyovi járásában levő Gancsesti nevű helységben. Apja a helyi szeszgyár gépésze volt. Édesanyja 1883-ban meghalt, majd két évre rá édesapját is elragadta az elők sorából a tuberkulózis. Öt árvát hagytak hátra. Grigorij Ivanovics így beszélt nekünk erről az időről: „Szomorúan telt el az én gyermekkorom. Kevés örömteli napban volt részem. Egész gyermekkoromat a hozzám hasonló szegény gyerekek között, a munkások és napszámosok részére létesített bérkaszárnnyában éltem le. Nehéz, borzalmas életük mély nyomot hagyott a lelkemben. Apám, bár mintegy 40 esztendőig szolgált a gyároznál, mégis szegényemberként halt meg.”

Miután 1885-ben elvégezte a hétosztályos iskolát, a kis Grigorij a besszarábiai Kokorezenszkben mezőgazdasági középiskolába került. Közeli hozzátartozói elbeszélése szerint helyes, tehetséges és erős fiúcska volt. Kora gyermekkorától kitűnően ülte meg a leggyorsabb lovat is. Nagyon szeretett társaival háborúsdit játszani, s eközben cseleket, csapdákat és váratlan támadásokat alkalmazott.

V. F. Vaszjukov, aki osztálytársa volt Grigorijnak a kokorezenszki iskolában, így emlékezett rá: „Kotovszkij igen jó előmenetelű tanuló és figyelmes barát volt, aki segített az elmaradottnak a tanulásban is és a gyakorlati mezőgazdasági munkában is; mindig készen volt arra, hogy védelmébe vegye a megbántottakat. Erős akarat, bátorság, saját erejébe vetett bizalom, eleven észjárás és ügyesség jellemezték már ifjúságában...”

Kotovszkij 1900-ban végezte el a mezőgazdasági iskolát és agronómusként munkába állt a földesúrhoz. Hamarosan szemébe ütköztek a moldvai falu kiáltó ellentmondásai: a mezőgazdasági munkások több, mint 20 órás munkanapja, szörnyű nincstelensége és jogtalansága, reménytelen élete. Ez lett az oka a fiatal agronómus és a földesúr közötti első összeütközéseknek is. A földesúr parancsára egyszer nagyon megverték, megkötözték és télvíz idején kivitték a határba, s ott megkötözve a szabad ég alatt a földön hagyták. Ennek következtében 1902 telén Kotovszkij munka nélkül maradt. Így emlékezett erre az időre: „Akkor szó szerint éheztem, s nem találtam munkát egyetlen földesúrnál sem, mivel megegyeztek ellenem egymás között...”

A feldühödött urak hamis vádaskodására 1902 őszén Kotovszkijt letartóztatták és kb. egy évet ült a börtönben. Azután lovas erdőkerülőként, majd sörgyári munkásként dolgozott. A munkások embertelen elnyomása elleni lázadó tiltakozása miatt

1903. november 22-én Kotovszkijt majdnem egy évre börtönbe vetették. Grigorij, mivel nem akarta a cári kormányt szolgálni, a behívó ellenére nem vonult be, de 1905. január 22-én elfogták és erőszakkal a 19-es Kosztomai gyalogezredbe kísérték Zsitomirba, ahonnan május 24-én megszökött. Grigorij Ivanovics nemcsak közvetlen szemtanúja, hanem cselekvő részvevője is volt az első orosz forradalomnak. 1905 decemberében forradalmi fegyveres csapatot, druzsinát szervezett, amely 1906 februárjáig tevékenykedett. A druzsina több, mint 20 fegyveres támadást hajtott végre a nagybirtokosok, kereskedők és kulákok ellen. Több ízben lefegyverezték a cári rendőröket és kiszabadították a parasztmegmozdulások résztvevőit, az elkobzott földesúri értékeket és pénzt kiosztották a szegényeknek, a politikai elítélteknek, az orosz—japán háborúban elesett katonák özvegyeinek és árváinak stb.

1906. február 19-én Grigorij Kotovszkijt harmadszor is letartóztatták és a kisinyovi börtönbe zárták. Ott azonnal energikusan hozzálátott egy tömeges szökés előkészítéséhez, amely azonban árulás miatt nem sikerült. A szökés előkészítéséért Kotovszkijt a börtönbástya magánzárkájába vetették. 1906. augusztus 31-én azonban onnan is sikerült megszöknie. A 36 méter magas bástyáról a takaróból csavart zsinegen ereszkedett le. Szeptember 24-én, a rendőrséggel folytatott harcban Kotovszkij megsebesült és elfogták. 1907 novemberében a cári bíróság 12 évi kényszermunkára ítélte. Két és fél évet a nyikolájevi (Ukrajnában) kényszermunka börtönben töltött le, majd 1910-ben Szibériába kísérték kényszermunkára.

1913. február 27-én Kotovszkij megszökött Szibériából és 1914-ben újra szülőföldjén, Besszarábiában volt. Újra élére állt a szegényparaszatok mozgalmának a cár és a földesurak ellen. 1916. júniusában Grigorij Ivanovics megsebesült, s megint a rendőrség kezébe került, majd 1916. október 5-én az Ogyesszai kerületi haditörvényszék halálra ítélte. Az ítéletet életfogytiglani kényszermunkára változtatták. Az 1917. évi februári forradalom után Kotovszkijt kiengedték a börtönből és az Ideiglenes Kormány parancsa alapján erőszakkal a hadseregbe a román arcvonalra vitték.

Grigorij Ivanovics azonnal energikus forradalmi munkába kezdett a katonák között, és az imperialista háború folytatása ellen agitált. 1917 októberében Kotovszkijt beválasztották a 6. hadsereg katonatanácsába. 1917 decemberében és 1918 januárjában már a román front frontbizottságában dolgozott. Harcolt az orosz csapatok kivonásáért Romániából és harcolt a

burzsoá besszarábiai kormány ellen, valamint azellen, hogy Besszarábiát román királyi csapatok szállják meg.

Csapatainknak Besszarábiából való kényszerű kivonása után Grigorij Kotovszkij 1918 januárjától lovasosztagok szervezéséhez látott és a Vörös Hadsereg más csapataival együtt elszánt harcot folytatott Ukrajnában az osztrák—német csapatok és a román királyi hadsereg ellen.

Eppen az ogyesszai irányú támadásunk idején, 1919 tavaszán, az újságok híreket kezdtek közölni a magyar eseményekről, amelyeket mi nagy örömmel és lelkesedéssel fogadtunk, mivel közöttünk sok magyar volt.

A Magyar Tanácsköztársaság megalakulása számunkra valószínű ünnep volt. A mi csapatainknál a politikai iskolák, a pártszervezetek, a komisszárók, a városokban és falvakban pedig a forradalmi bizottságok a magyar események jelentőségét ismertetve hatalmas méretű felvilágosító munkát végeztek. Ám bár csak gyér híreket kaptunk arról, hogy mi történik magában Magyarországon, mégis minden harcos és parancsnok csak arról beszélt, hogy megkezdődött a világforradalom, csak arra gondolt, hogyan lehetne segítséget nyújtani a fiatal Magyar Tanácsköztársaságnak és proletár hadseregének.

A Kommunista Párt és a szovjet kormány több felhívásban szólította fel a szovjet népet és a Vörös Hadsereget: „Vöröskatona! Az Ukrán és a Magyar Vörös Hadseregek egyesítése a forradalom megmentése! Éljen a Magyar Tanácsköztársaság és Vörös Hadserege! Éljen a szocialista világforradalom!” Ezeket a felhívásokat mindenütt megtárgyalták az egységekben és mindenki azt erősítgette, hogy a lehető leggyorsabban hathatós segítséget kell nyújtani a fiatal Magyar Tanácsköztársaságnak. A parancsnokság elhatározásából Vörös Hadseregünk csapatainak a magyar határhoz kellett előnyomulniuk.

1919. május 1-én a Vörös Hadsereg összes egysége és a Dnyeszter-mellékének minden lakosa a következő jelszavak alatt ünnepelte a dolgozók igazi nemzetközi ünnepét: „Éljen a világforradalom! Éljen a III. Internacionálé! Mindenki a Tanács-Magyarország megsegítésére!” Ezekben a napokban Ukrajna szovjet kormánya a maga nevében és az OSZFSZK kormánya megbízásából ultimátumot adott át a román királyi-bojár kormánynak, melyben követelte, hogy 48 órán belül vonja ki csapatait és intézményeit Besszarábia területéről.

A magyar határhoz vezető úton azonban a Vörös Hadsereg előtt a legkülönbözőbb ellenséges csapatok állig felfegyverzett hordái állottak: az intervenció sok francia—görög—angol gyalogsága és tengeri flottája, Gyenyikin kozák és tiszti ellenfor-

radalmi csapatai, a román királyi egységek, az ukrán hajdamákok osztagai, a galíciai csapatok, az áruló Petljura, Mahnó Tyetjunik és mások parancsnoksága alatt álló ukrán nacionalista bandák sokasága.

Mégis, az ellenforradalom és az intervenció mindezen erőivel szembeni elkeseredett harcban, már felszabadult Ukrajna több fontos városa. A szovjet csapatok átcsoportosítást hajtottak végre a Kisinyovra mérendő csapás érdekében. Az egységekben az aktív felvilágosító munka arról folyt, hogy Besszarábia felszabadítása a Pruthoz, következésképp a magyar határhoz vezető legrövidebb út birtoklását jelenti.

A Vörös Hadsereg katonái és parancsnokai a szó szoros értelmében lelkesedtek azért, hogy a magyar Vörös Hadsereggel egyesüljenek. A parancsnokság ilyen irányú tervének sikeres megvalósítását azonban megakadályozta Gyenyikinnek a Donmedence ellen irányuló támadása, majd Petljura hadjárata és Kiev eleste, később a fehérlengyelek támadása, végül pedig a petljurista Grigorjev, Mahnó Tyetjunik és más „atamán”-bandita áruló orvtámadása a Vörös Hadsereg hátába. Ezek a körülmények arra kényszerítették parancsnokságunkat, hogy elhassza a Vörös Hadsereg besszarábiai támadását és a magyar határhoz való előrenyomulását.

Ugyanebben az időben komoly forradalmi események zajlottak le Bajorországban is. V. I. Lenin a Bajor Forradalmi Kormányhoz intézett felhívásában rámutatott arra, hogy a köztársaság védelmére mozgósítani kell és fel kell fegyverezni a német munkásokat, le kell fegyverezni a burzsoáziát és hadseregét, el kell venni a kapitalistáktól a gyárakat és üzemeket, ki kell sajátítani a földesúri földeket és egységbe kell tömöríteni a Magyar Tanácsköztársasággal. De, mint ismeretes, ezeket az intézkedéseket Bajorországban nem hajtották végre és a forradalom hanyatlani kezdett, szabad kezét adva az ellenforradalomnak. Ekkor a Franciaország, Anglia, Amerika és Németország imperialistái által jól felszerelt és minden szükségességgel ellátott román királyi csapatok, a belső ellenforradalomra támaszkodva, hozzákezdtek a fiatal magyar Vörös Hadsereggel való kegyetlen leszámoláshoz, hogy teljesen leverjék és szétűzzák a Magyar Tanácsköztársaságot.

Ezekben a Magyarországra számára nehéz napokban az Oroszországi Kommunista Párt és az OKP(b) külföldi csoportjainak szövetsége hozzákezdett az önálló magyar egységek szervezéséhez az egész országban, azzal a céllal, hogy a magyar ellenforradalom ellen lehessen őket harcba vetni. Ekkor alakult meg a mi seregcsoportunkban is a különleges rendel-

tetésű lovasszázad (vagy ahogyan mi hívtuk — magyar esz-kadron). A lovasszázad parancsnokának a fiatal magyar altisztet, Gyurkó Rókust nevezték ki. A lovasszázad a 45. lövész-hadosztály dandárának kötelékébe tartozott.

Most, több mint 40 év múltán, nehéz visszaemlékezni arra, hogy hol is alakult meg a lovasszázad, de úgy tűnik, az ukrainai Pervomájszkban történt ez. A lovasszázad létszáma kezdetben 110—120 fő volt és kétharmadát magyarok tették ki. Ezek a katonák nagyrészt az első világháború egykori hadifoglyaiból kerültek ki. Maga Gyurkó Rókus lovassági alparancsnok volt az osztrák—magyar hadseregben. Az átlagnál alacsonyabb, jó kötésű barna férfi volt. Nagyon mozgékony és energikus. Gyurkó Rókus jól beszélt oroszul és mindig oroszul írta alá az iratokat. Fekete bajusza volt, amit mindig hetykén pödörgetett. Nagyon hamar kiderült, hogy Gyurkó Rókus jó és leleményes parancsnok, akit nagy tisztelet övez katonái részéről. A lovasszázad politikai biztosává az ukrán Pavel Csumacsenkót nevezték ki.

A magyar lovasszázad, 1919 július-augusztusában a 45. lövész hadosztály 1. dandárjának kötelékében harcolt a petljurista—galíciai csapatok ellen Jurovka, Vapnyarka, Rudnyica, Kodima és más vasútállomások körzetében. Túlzás nélkül elmondható, hogy az 1. dandárban a magyar lovasszázad az egyik legharcosabb és legfegyvermezettebb alegység volt és kiváló harci tulajdonságokkal rendelkezett.

A 45. lövész hadosztály 1. dandárjának egykori politikai biztosa F. I. Lebenzon elvtárs a polgárháború éveiről szóló visszaemlékezéseiben ezt írta: „Kodima állomás körzetében az egyik petljurista atamán, Zabolotnij megkísérelte, hogy csapást mérjen a 45. löv. hadosztály 1. és 2. dandárjának hátába. Ezért a kodimai állomásra érkezett az 1. dandár parancsnoka, Gricev elvtárs is. Az állomáson, egy kitűnő, harcképes utászszázad és más kisebb alegységek tartózkodtak. Az 1. dandár parancsnokával együtt az állomásra érkezett Gyurkó lovasszázada is. S végül Kodimába irányították a Djascsisin parancsnoksága alatt levő újonnan érkezett erőket is. Mindezen csapatok egybehangozott tevékenységének eredményeképpen Zabolotnij bandáját megsemmisítették.” (A 45. lövészadosztály története, Kiev, 1929. oroszul.)

1919 szeptemberének első napjaiban — folytatta elbeszélését a tábornok — az arcvonalon kialakult helyzet arra kényszerítette a 45. lövészadosztály egységeit, hogy Ukrajna északi részébe vonuljanak vissza Szkvira, Fasztov és Zsitomir irányában. A magyar lovasszázad Kodima vasútállomás körzetéből

Hoscsevato faluhoz vonult vissza, résztvett a Déli-Bugon át végrehajtott átkelésben és a szovjet csapatok első oszlopának alárendeltségébe került, amelynek parancsnoka V. Bazarnij volt. Amikor a 45. lövészadosztály Zsitomir város és Malin állomás körzetébe jutott, 1919. szeptember 23-án, megjelent a 35. sz. hadosztályparancs: „Rókus lovasszázadából (két század) meg kell alakítani az 1. dandár lovasosztályát”. (A Szovjet Hadsereg Központi Állami Archívuma, 1423 fond, 1. leltárjegyzék, 3. tétel. 2. lap.) A lovasosztály parancsnokául újra Gyurkó Rókus nevezték ki.

Gyurkó lovasosztályát az 1. dandár csapataival együtt Vjazma városába pihenőre rendelték, de nemsokára, amikor Petrográdot Judenics cári tábornok ellenforradalmi támadása fenyegette, a 45. lövészadosztály összes egységeit, köztük Gyurkó Rókus lovasosztályát is, a pétervári arcvonalszakaszra vezényelték. A Jugyenyics-tábornok ellenforradalmi csapataival folytatott harcok idején egységeinkben felolvasták Vlagyimir Iljics Leninnek és a Kommunisták Pártjának az összes vöröskatonához, parancsnokhoz és a pétervári munkásokhoz intézett felhívását: „Segítséget küldtünk Petrográdnak. Már közel a segítség...” (Lenin művei, 30. kötet. Szikra, Budapest, 1953. 54. old.) Lenin szavai döntő hatással voltak a Vörös Hadsereg harcoló csapatainak harci szellemére és újabb lendületet adtak a Jugyenyics tábornok feletti végső győzelemhez. Szovjetkötársaság megalakulásának 2. évfordulója megünneplésekor Vlagyimir Iljics Lenin így üdvözölte a pétervári munkásokat és a Vörös Hadsereg dicsőséges csapatait: „... Jugyenyics csapatai szét vannak verve és hátrálnak. Elvtársak, munkások és vöröskatonák! Feszítsétek meg minden erőtetket!...” (Lenin művei, 30. kötet, Szikra, Budapest, 1953. 105. old.)

Nagy sajnálatomra Gyurkó Rókus további sorsa előttem ismeretlen — mondja Cetlin tábornok. Amennyire visszaemlékszem, 1919. november 10—15-e táján Gyurkó elvtárs Carszkoje Szeloban (Gyetszkoje Szelo) megbetegedett és segédtisztjével együtt kórházba került. Van aznóban a 45. lövészadosztálynak még egy fennmaradt parancsa, a 64. számú, 1919. december 1-éről, amelyben ez áll: „az önálló lovasosztály parancsnoka, Gyurkó, folyó év november 19-én a katonai-oktatási intézmények parancsnokának alárendeltségébe távozott. Igazolvány: Gyurkó jelentése, 9-es okmány.” (SZHKÁA. 1421 fond, 2. leltárjegyzék, 394. tétel, 27. lap.)

Lehetséges, hogy az akkori fennálló katonai oktatási intézmények iratainak és archívumának átnézésével fel lehetne tární Gyurkó Rókus további sorsának nyomait, a lovasosztály azon-

ban, amelyet olyan sikeresen vezetett a harcban, továbbra is fennmaradt és folytatta a harcot a fiatal Szovjetköztársaság ellenségei ellen. Így 1919. november 17-én a 45. lövészadosztály összes egységeit a Déli arcvonalra irányították, Gyenyikin főhőrgárdista csapatai ellen.

1919 novemberének utolsó napjaiban a 45. lövészadosztály 1. és 2. dandára már Gluhov városában vagonírozott ki. Azután, mint tartalékot, a két dandárt Poltavába irányították. Poltava körzetében a Grigorij Taraszenko, ill. a Sztepan Nyjaga parancsnoksága alatt álló 1. és 2. lovasosztályból lovascsapatot hoztak létre, amely az 1. dandár parancsnokának, Lebenzon elvtársnak a hadműveleti alárendeltségébe került. A lovascsapat, Poltavából indulva, sikeresen tevékenykedett a gyenyikiniista csapatok ellen Zaporozsje irányában.

1920. január 12-én a lovascsapat az 1. lovasezred elnevezést kapta és annak a lovasdandárnak a kötelékébe került, amelyet, a polgárháború akkor már legendáshírű hőse, Grigorij Kotovszkij vezetett (SZHKÁA. 1421 fond, 2. leltárjegyzék, 451. tétel, 3. lap.). A magyar lovasszázad, mint önálló alakulat Kotovszkij lovasdandárja 1. lovasezredének kötelékébe került és hadrendileg a 3. lovasszázadot képezte.

A lovasszázad a betegségek, főleg a kiütéses tifusz, a sebesülések és veszteségek következtében nagyon megcsappant, de soraiban voltak a következő magyar elvtársak: Bartoláj János, Blagu (Balogh?) János, Varga János, Imre Mihály (kit harcostársai Mihailnak szólítottak), Pajno János, akit később betegség miatt áthelyeztek a nemharcoló alakulatokhoz, az ezred gazdasági részlegéhez, Rózsa István, Mészáros János és sokan mások, akiknek nevére már nem emlékszem.

A lovasszázad parancsnoka előbb Vladimir Gjevjatij, később Grigorij Voldman volt. Mindketten bátor, félelmet nem ismerő, alárendeltjeikhez illő parancsnokok voltak. A 3. lovasszázad (néha lovasosztálynak is hívták) sok magyar származású harcosa és parancsnoka Kotovszkij lovasdandárban végig részt vett a harcokban egészen a gyenyikiniista csapatok felett adott teljes győzelemig. Végigjárták a dandár egész harci útját a fehérlegyelek elleni ütközetekben. 1920 novemberében befejezték Petljura csapatainak szétzúzását és magát Petljurát végérvényesen kiűzték Ukrajnából.

Az 1. lovasezredben, emlékszem, egy bizonyos erdélyi születésű Kende Nyikolaj (Miklós) volt a fegyvermester, de nem tudnám megmondani magyar volt-e vagy valamilyen más nemzetiségű. De határozottan emlékszem, hogy 1919—20-ban a 2. lövészdandárban, mely szintén Kotovszkij parancsnoksága alatt

volt, sok magyar volt, különösen a parancsnoki különítmény-nél és más csapatoknál is, de neveikre nem emlékszem.

Magyar harcostársaim közül különösen tisztán emlékszem a 3. lovasszázad egyik szakaszparancsnokára, Mészáros János elvtársra.

Mészáros egykor a 11. huszárezred őrmestere volt. Nagyon meleg barátság fűzte az ukrán Maxim Kotyelnnyikhoz, aki szintén szakaszparancsnok volt a 3. lovasszázadban. Barátságukról egyrészt magának kotyelnnyiknak az elbeszéléséből, másrészt olyan elvtársak elbeszéléséből tudok, akikkel az 1. (később 13.) lovasezredben együtt szolgáltam több, mint tíz éven át.

A harcostársi és mély elvtársi barátság Mészáros és Kotyelnnyik között 1919 szeptember—októberében kezdődött, amikor a 45. lövészhadosztály 1. dandárának 1. lovasosztályában együtt harcoltak még Gyurkó Rókus parancsnoksága alatt. Gyakran lehetett hallani élénk beszélgetésüket, amint kicserélték benyomásaikat az együtt átélt epizódokról, utolsó darab kenyerüket és utolsó csipetnyi dohányukat is megosztották egymással. Gyakran látták őket, amint minden rosszindulat nélkül tréfálkoztak egymással, ugratták egymást felemlegetve az olyan intim dolgokat, amilyenek számtalanszor előfordulnak az ő korokban lévő két fiatalember életében. Ha nem tévedek Mészáros 3 vagy 4 évvel idősebb volt Kotyelnnyiknél.

Mikor 1926—27-ben Kijevben hozzáfogtak a 45. lövészhadosztály történetének megírásához, Maxim Kotyelnnyik egy harci epizódra emlékezve, szeretettel jellemezte frontbarátságát, Mészáros Jánost: „... 1920 októberében történt a fehérlegyél arcvonalon, hogy Mészáros János és én, a 3. lovasszázaddal együtt, késő éjjel Gyjakovci nevű faluba vonultunk be, nem tudva, hogy előzőleg ezt a falut már megszállták a fehérlegyelek. Így lovasszázadunkkal a lengyel gyalogság gyűrűjébe kerültünk. S csak Mészáros bátorsága és leleményessége, valamint az ő német, s az én ukrán nyelvtudásom következtében sikerült a faluban foglyulejtenünk két lengyel katonát, akik elárulták nekünk a jelszót”... A lovasszázad a házak és kertek védelmében elrejtőzött, Mészáros és Kotyelnnyik pedig eljutottak a falu másik végére a hídhöz, melyet lengyel őrcsapat őrzött. A jelszó birtokában az őrcsapat közvetlen közelébe jutottak és karddal halálos csapást mértek a lengyel tisztre, birtokukba vették a géppuskát és teljes zavart idéztek elő a lengyel őrség katonái között. Később Mészáros és Kotyelnnyik vidáman nevettek, ha emlegették, hogy a megrémült fehérlegyelek parancsukra, „azonnal vessétek magatokat a vízbe”, hogyan ugráltak a hídról a folyó hideg vizébe. Miután birtokba vették a hidat, a bátor parancs-

nokok. Mészáros és Kotyelnik, értesítették a lovasszázadot, hogy a hídon át vezető út szabad. A lovasszázad teljes vágatában haladt át a hídon és a falu túlsó oldalán húzódó útra jutott ki. A lovasszázad parancsnoka, Voldman elvtárs azonnal parancsot adott a szétszóródásra, hogy a század szakaszokra bontakozva haladjon az út mentén, felhasználva a természetes rejtőzési lehetőségeket. Amint azt a parancsnok előre látta, a lengyelek gyorsan magukhoz tértek és tüzet nyitottak. De az időben végrehajtott intézkedések következtében a lengyelek veszekedett puská és géppuská tüze ellenére, az egész század szerencsésen vágta ki magát, s csak két harcos sebesült meg könnyebben és egy lovat veszítettek. A sikeres kitörés ilyen kitűnő végrehajtása az olyan parancsnokok találékonyságának és bátorságának volt köszönhető, amilyenek Mészáros és Kotyelnik voltak.

Ebben az időben Grigorij Kotovszkij a 17., majd pedig a 9. lovashadosztály parancsnoka volt. Később a 2. lovashadtest parancsnokává nevezték ki és a polgárháború ütközeteiben tanúsított személyes bátorságáért a Vörös Zászló érdemrenddel háromszor tüntették ki és névre szóló díszfegyvert kapott a Vörös Zászló érdemrenddel együtt. 1920 áprilisában Kotovszkij belépett a Kommunisták Párt soraiba. Tagja volt az Ukrán Szovjet Kormányának és a Központi Végrehajtó Bizottság póttagja volt. 1925. augusztus 6-án Ogyesza alatt Grigorij Ivanovics Kotovszkijt áruló módon meggyilkolták. Halálával nagy veszteség érte a Vörös Hadsereget és a Honvédelmi Népbiztos, M Frunze, táviratban ezt írta: „A Vörös Hadsereg egyik legjobb parancsnoka távozott sorainkból . . .” Grigorij Ivanovics Kotovszkijt mindenki úgy emlegette, mint a legbátrabbat a mi szerény parancsnokaink közül, s a legszerényebbet a legbátrabbak közül.

Kotovszkij, aki maga önfeláldozóan hűséges és bátor parancsnok volt, nagyra értékelte ugyanezeket a tulajdonságokat a magyar harcosoknál és parancsnokoknál. Mindig úgy nyilatkozott a magyarokról, hogy azok „férfias kardforgatók, bátor katonák, soha nem hagyják cserben parancsnokukat a harcban.” Amikor, a rég kialakult hagyomány szerint, Kotovszkij egykori katonái összegyűlnek, hogy megünnepeljék a dandár vagy a hadosztály soronkövetkező évfordulóját, mindig feltétlenül megemlékeznek magyar harcostársaikról is, akik haditetteikkel nagyban hozzájárultak annak a lovasdandárnak a harci hírhévéhez, amelyből később a Kotovszkij nevével viselő Vörös Zászló érdemrenddel és Lenin renddel kitüntetett lovashadosztály lett.

Közeleg Magyarország története nevezetes dátumának 1945. április 4-ének, annak a napnak 17. évfordulója, amikor a szovjet

csapatok felszabadították az országot a hitlerista hódítók alól. Szeretném — mondja Vladimir Cetlin vezérőrnagy — teljes szívből üdvözölni a magyar népet a nagy ünnepen, különösen pedig azokat, akik talán még az élők sorában vannak a Gyurkó Rókus egykori különleges rendeltetésű lovasszázadának katonái és parancsnokai közül, azokat, akik az 1. lovasdandár 1. lovaszredérnek 3. lovasszázadában és a Vörös Hadsereg más egységeiben szolgáltak. Szeretném biztosítani az egész magyar népet arról, hogy a polgárháború távoli éveiben fogant barátság nem homályosodott el, s a 2. világháború éveiben új formát öltött. A szovjet és magyar harcosok és parancsnokok két ízben is együttes harcban kiöntött vére örökre egybeforrasztotta népeinket.

Moszkva, 1961. december.

Lejegyezte és irodalmilag átdolgozta Maria Fortusz, tart. őrnagy, a Szovjet Hadsereg Központi Háza mellett működő hadtudományi kör tagja.